

være en antakelse om et enkeltfenomen, men også en antakelse om lovmessige sammenhenger. Hele den moderne fremstillingen av den hypotetisk-deduktive metoden i naturvitenskapene bygger på denne bruken av termene. Termen teori brukes dessverre på to forskjellige måter i vitenskapelig (og vitenskapsfilosofisk) litteratur. Dels brukes termen synonymt med hypotese. En av de mer kjente spissformuleringene til molekylærbiologen Sydney Brenner (f. 1927) illustrerer denne bruken: «Theories should be treated like mistresses. One should never fall in love with them, and they should be discarded when the pleasure they provide is over.» Utsagnet har samme innhold og er like underholdende om termen «theories» erstattes av «hypotheses» i dette utsagnet. Dels brukes termen teori om et omfattende system av lovmessige sammenhenger, som enten kan være satt frem som en hypotese for å undersøke hvilke fenomener og observasjoner som kan forklares fra teorien, og hvilke fremtidige observasjoner som kan forutsies, eller teorien kan være et etablert og empirisk godt begrunnet system av lovmessige sammenhenger. I 1905 var Einsteins spesielle relativitetsteori et eksempel på den første typen, mens den kinetiske gasteorien i dag er et eksempel på en empirisk godt begrunnet teori.

Et kapittel (2.3, s. 278–95) gir etter mitt syn en helt misvisende fremstilling av *Den statistiske metoden i teoribygging og bruken av datateknologi*. I dette kapitlet finner jeg flere utsagn som best kan karakteriseres som vås: «Den statistiske måten å jobbe på kan i følge sin natur aldri føre til en teori som gjør seg uavhengig av (de mange) eksemplene. Statistiske relasjoner er relasjoner mellom eksempler, ikke mellom rene fenomener, slik tilfellet er i lover og teorier» og «Statistiske hypoteser om naturen kan bare brukes hvis man kjenner til de eksemplene (i tid og rom) fra fortiden som hypotesen bygger på, fordi hypotesen bare er gyldig for det datasettet den er etablert på.» For å være litt brutal: Det virker som Bjørkum er helt opphengt i det snart 200 år gamle årsaksbegrepet til Laplace («fullstendig årsak»), som fortsatt kan være fruktbart i fysiske disipliner, men som absolutt ikke er det i andre naturvitenskapelige disipliner. Videre gir boken et sterkt inntrykk av at Bjørkum egentlig ikke har skjønt hovedideene bak den hypotetisk-deduktive metoden slik den brukes i naturvitenskapelige fag.

Jeg anbefaler absolutt ikke boken for lesere som ønsker en innføring i moderne vitenskapsteori og vitenskapsfilosofi. For slike lesere finnes det gode bøker både på norsk og fremfor alt på engelsk.

Lars Walløe

Avdeling for fysiologi
Universitetet i Oslo

Litteratur

1. Kuhn, T. *The Structure of Scientific Revolutions*. Chicago, IL: University of Chicago Press, 1962.
2. Popper, K. *The Logic of Scientific Discovery*. London: Routledge, 1959.

Det hvite snitt

Jesper Vaczy Kragh

Det hvite snit

Psykokirurgi og dansk psykiatri 1922–1983. 475 s, tab, ill. Odense: Syddanske universitetsforlag, 2010. Pris DKK 398 ISBN 978-87-7674-403-8

Det hvite snit er en bok om lobotomi i Danmark. Forfatteren er historiker og har gått gjennom danske arkiver og et stort antall journaler fra danske «sindssygehospitaller». Han finner at mer enn 4 500 pasienter fikk

psykokirurgisk behandling frem til 1983, derav mer enn 4 000 lobotomi, dvs. at nervebanene fra frontallappene til sentrale hjerneområder ble skåret over med grove og dårlig funderte metoder. Dette er, skriver han, relativt sett et høyere antall enn i noe annet land. Er det noe spesielt med Danmark?

Den hjernekirurgiske tradisjonen settes i sammenheng med utviklingen og bruken av malariabehandling, insulinkomabehandling, cardiazolsjokk og elektroshokk. Hver av disse metodene blir grundig beskrevet i egne kapitler. Det utviklet seg ifølge forfatteren en somatisk, medisinsk tradisjon som viste til positive resultater, mens asylene ellers kunne ses som demoraliserte oppsamlingsplasser for samfunnets sykeste. I 1935 injiserte portugiseren Egas Moniz (1874–1955) og hans medhjelper, kirurgen Almeida Lima (1903–85), absolutt alkohol sentralt i frontallappene til en 63-årig portugisisk kvinne fra et psykiatrisk sykehus. I de påfølgende månedene ble pasienten beskrevet som roligere, noe Moniz oppfattet som helbredelse. Samme år ble enkle kirurgiske inngrep prøvd ut – og lobotomiens grunnlag var utformet. Flere alvorlige bivirkninger viste seg nokså raskt. Disse ble i hovedsak oversett. Resultatet var, foruten at Moniz i 1949 fikk Nobelprisen i medisin, at 60 000–80 000 individer verden rundt ble lobotomert, derav altså 4 000 i Danmark.

Forfatteren analyserer utviklingen med særlig søkelys på Danmark. Han har satt seg inn i hva danske overleger har sagt og skrevet, og han har gått gjennom arkivene

i Direktoratet for Statens Sindssygehospitaller og lest saksfremstillinger og referater. Mot denne bakgrunnen drøfter han indikasjonsstillingen og ledende psykiaters tankegang. Psykiaterne kom, skriver han, med de fysiske metodene inn i det gode medisinske selskap karakteristisk for tiden før og særlig etter den annen verdenskrig. Lobotomien ble en del av utbyggingen og moderniseringen av dansk psykiatri. Sterke systemiske krefter og gode intensjoner førte til at man overså alvorlige skader og følgetilstander langt ut over det rimelige.

Den som er interessert i dansk psykiatris historie, vil finne en velskrevet kilde til forståelse, forundring og forargelse. Imidlertid var det neppe noe spesielt med dansk psykiatri. De samme kreftene og de samme argumentene preget i denne tiden norsk psykiatri (1, 2). Dette er viktig fordi også dagens psykiatri møter sterke krav om å løse vanskelige problemer med små midler. Lobotomiperioden bør lære oss hvor farlig det kan være å trekke vidtgående konklusjoner på grunnlag av få kasus med kort oppfølgingstid. Adekvat empirisk grunnlag og etisk refleksjon må være sentrale premisser for veivalgene fremover.

Helge Waal

Seksjon for kliniske rusmiddelproblemer
Det medisinske fakultet
Universitetet i Oslo

Litteratur

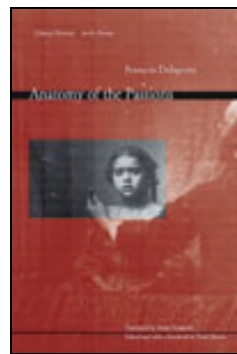
1. Norges offentlige utredninger. Utredning om lobotomi. NOU 1992: 25. Oslo: Statens forvaltningstjeneste, Seksjon statens trykning, 1992.
2. Kringlen E. *Norsk psykiatri gjennom tidene*. Oslo: Damm, 2007.

Å tolke følelsenes alfabet

François Delaporte

Anatomy of the passions

224 s, ill. Palo Alto, CA: Stanford University Press, 2008. Pris USD 65 ISBN 978-0-8047-5850-5

For medisinerne er Guillaume-Benjamin Duchenne de Boulogne (1806–75) godt kjent, først og fremst fordi navnet hans knyttes til den fryktede muskelsykdommen Duchennes muskeldystrofi. Denne sykdommen vet

medisinerne mer om enn om andre sjeldne sykdommer, kanskje først og fremst fordi sykdommens arvegang egner seg så godt til å illustrere generelle poenger i den menneskelige genetikken.